

De boekjes van A. HANS worden in alle scholen aanbevolen, omdat zij boeiend en nuttig zijn en aan de kinderen van eigen land en volk vertellen. Dat veel nummers reeds drie- en viermaal herdrukt werden bewijst hoe A. HANS' KINDERBIBLIOTHEEK overal gevraagd wordt. De meeste verschenen boekjes zijn nog verkrijgbaar. Ziehier eenige van de laatste titels:

300. 't Portiertje van Roeselare. — 301. De Kleine Tooneelspeelster. — 302. Angstige Dagen. — 303. Antwerpen in Brand. — 304. De Bannelingen. — 305. In het Wilde Land. — 306. De Wonderbare Redding. — 307. Fiere Margriet van Leuven. — 310. 't Avontuur van den Schilder. — 311. Het Boefje. — 312. Een onverwachte Reis. — 313. De Geheimzinnige Teekens. — 314. De Spanjaarden te Gheel. — 315. Zwarte Jan. — 316. De Heks van de Moeren. — 17. De Boschwachter van Eikenhof. — 318. Het Juffertje van Parijs. — 319. De Wolfjager van Turnhout. — 320. De Zeeroovers. — 321. Het Gezin van den Visscher. — 322. De Wilde Cow-Boy. — 323. Keizer Karel te Gent. — 324. De Spanjaarden te Mechelen. — 325. Kerstmis in de Sneeuw. — 326. Een Angstig Avontuur. — 327. De Reis in den Nacht. — 328. De Zwarte Bende. — 329. Het licht in de Wildernis. — 330. De dankbare Soldaat. — 331. Een keer Wildstrooper. — 332. Het Wonderland. — 333. Het verloren Testament. — 334. In veilige Haven. — 335. De wonderbare reis van schipper Bontekoe. — 336. Een brutale Feeks. — 337. Vaders vertrouwen. — 338. De vlucht over de Schelde. — 320. Neel's Avontuur. — 340. De Zwarte Ruiters. — 341. De Held van Afrika. — 342. De Pleegzoon van den Bedelaar. — 343. Het Beleg van den Ravenburg. — 344. Een Avontuurlijke Vacantie. — 345. De Vriend van den Indiaan. — 346. De Pelgrims en de Roofridder. — 347. De twee Gemzenjagers. — 348. Het verloren Koffertje. — 349. De Held van Maldeghem. — 350. Het verlaten Huis. — 351. De schat in den Kelder. — 352. Het huis in de Dennen. — 353. De vriend van den Zeekapitein. — 354. De gestrafte Hoogmoed. — 355. Grootmoeders Helpers. — 356. Een Vlaamsche jongen in Amerika. — 357. De Jonge Kolonist. — 358. De Herder van de Hooglanden. — 359. Na lijden komt verblijden. — 360. De twee Robinson Crusoe's. — 361. Edelmoedigheid beloond. — 362. De Durver. — 363. De Durver in de Prairie. — 364. De jonge Hovenier. — 365. De sluwe Goochelaar. — 366. De valsche Boudewijn. — 367. De zonderlinge Bezoeker. — 368. De schrik van het Dorp. — 369. De Plaaggeest. — 370. Bij de Eskimo's. — 371. Ewyn, de lijfeigene. — 372. De eenzame Hoeve. — 373. Het schot in den Avond. — 374. De Stiefmoeder. — 375. Gescheiden Vrienden. — 376. Het Avontuur der Kerstzangers. — 377. Hoogmoed gebroken. — 378. De Cirkusjongen. — 379. Uit het Cirkus. — 380. Het Spookschip.

Elke week verschijnt een nieuw boekje.

Vraag ze in de boekwinkels en bij dagbladverkoopers.

UITGAVE A. HANS-VAN DER MEULEN, CONTICH.

De Toovenares van Diksmuide

Uitgave A. Hans-Van der Meulen, Contich.

De Toovenares van Diksmuide

I.

Te Sint Jacobs Kapelle bij Diksmuiden stond aan den rechteroever van den Yzer, die toen — rond de jaren 1580 — veel breeder en meer een inham van de Noordzee was dan een rivier, een schamele hut van klei en met riet gedekt. Daar woonde Jan Verhelle, die op de hoeve van Klaas Goudenzoone werkte en een groot gezin moest onderhouden. En dat viel hem nog te moeilijker daar sedert een jaar zijn vrouw gestorven was.

Zijn oudste dochter Fransisca deed het huishouden. Ze was bijna achttien jaar. Ze werd geholpen door een zuster van zestien, Lijsje. Buiten hen waren er nog zes kinderen, waarvan het jongste pas drie jaar telde.

Een zware last drukte dus op de zusters... Maar zij deden hun best.

De zon was reeds ginds achter de wijde, vruchtbare polders ondergegaan, en op dezen

schoonen Augustusavond kwam Jan Verhelle van de groote Hemmehoeve naar huis. De hitte van den dag was vervangen door een aangename koelte.

Verhelle genoot er van. Hij had tarwe gepikt en het was zwaar werk geweest in den zonnebrand. De vermoeienis boog nu wat zijn kloeke gestalte, en de rust zou hem goed doen. Hij wilde zich straks te slapen leggen, buiten onder een afdak, want in de duffe hut was het niet uit te houden 's nachts.

— Fransisca staat weer te droomen, mompelde Verhelle.

Hij zag reeds van eenigen afstand zijn oudste dochter op den Yzerdijk. Hij wist, dat ze in de verte staarde met wijde oogen, als zag ze wondere dingen. Maar als men haar vroeg, waar ze zoo lang naar gekeken had, kon ze gewoonlijk niet antwoorden.

Eens toch — 't was nu veertien dagen geleden — zei ze na dat zonderling gedrag:

— De duivel trok met wel veertig heksen door den polder. Ze waren allen schoon gekleed en gingen naar een feest in de duinen van Nieuwpoort.

Vader had haar bestraft. Over zoo iets moest ze niet spreken. En hij verbood haar nog naar de oude Leida te gaan, die wat verder woonde en met bedelen aan den kost geraakte.

Verhelle wist, dat Leida altijd zulke vreese-lijke verhalen vertelde: van heksen, die op een bezemsteel door de lucht naar een duivelsvergadering reden, over arme lieden, die hun ziel aan den duivel verkochten en dan eensklaps zeer rijk werden, van tooveressen, met de kwade hand, die ziekten en ongelukken verwekten en nog veel meer.

Fransisca was altijd wat zwak van geest geweest. Het had heel lang geduurd, eer ze kon gaan en spreken. Met bewonderenswaardig geduld, was ze door haar moeder opgekweekt. Ze bleef achterlijk bij andere kinderen en kon uren in een hoekje zitten peinzen en droomen. Soms zei ze, dat ze in den nacht wonderlijke stemmen hoorde en muziek als bij den ommegang te Diksmuiden.

Maar in het laatste jaar scheen dat veel verbeterd, en het meisje had op flinke wijze het huishouden gedaan.

— Zal het wel gaan op de Hemmehoeve ? vroeg Jan Verhelle zich nu af.

Vrouw Goudenzoone, de bazin, had gevraagd of Fransisca als meid op de boerderij in dienst wilde treden. En dadelijk had de vader toegestemd. Maaike, de derde dochter kon met Lijsje het huishouden doen; Lijsje was vlug en verstandig, om de plaats der oudste in te nemen.

Fransisca zou loon verdienen en buiten den kost zijn en dat beteekende een groote verlichting.

Maar op de Hemmehoeve zou Fransisca niet mogen droomen. Daar hielden ze van aanpakken en werken.

Verhelle was nu zijn hutje genaderd. De kleinste kinderen kwamen blijde naar hem toegelopen. Ze hadden vader, die 's morgens om vijf uur vertrok, vandaag nog niet gezien.

Verhelle liefkoosde hen en deelde peren en pruimen uit, die hij van de goedgehartige vrouw der hoeve gekregen had.

Dat was een vreugde!

— Arme kleinen, dacht de vader. Zoo vroeg hun moeder moeten missen... Het is toch te wreed...

Hij veegde haastig een traan af. Bij zijn kinderen voelde hij zijn verlies steeds scherper.

Fransisca had van vaders terugkeer niets bemerkt. Nog tuurde ze in de verte, over het wijde land, de groote vlakte van Veurne-Ambacht.

Vader tikte haar op den schouder, en het was, of ze huiverde. Ze keerde zich om.

— Waar kijkt ge naar? vroeg Verhelle.

— O, naar het land. De zon is zoo schoon ondergegaan. Het was alles net goud als van de kroon van Onze Lieve Vrouw in de kerk te Diksmuiden.

Vader gaf haar een paar pruimen. Hoe kwam Fransisca toch aan die vreemde gedachten!... Zooals zij, sprak er niemand in het ronde. De menschen, die soms haar zonderling gedrag bemerkten, babbelden er wel eens over.

— Kom in huis, hernam Verhelle. Ik heb groot nieuws...

Lijsje had gezorgd dat het eten klaar stond. Vader avondmaalde echter steeds op de hoeve, maar hij hielp gaarne de kleinen en zag toe, dat ieder genoeg kreeg van de dunne pap en het zwarte brood.

— Ja, ik heb groot nieuws, zei hij, toen ze om den disch zaten onder het lage dak. Vrouw Goudenzoone heeft gevraagd, of Fransisca als meid naar de hoeve kan komen. En ik heb toegestemd. Maaïke zal nu Lijsje moeten helpen, en dat kan best. We zullen wat meer geld hebben en Fransisca is ook buiten den kost.

De oudste dochter keek verheugd op. Ze wilde gaarne naar de groote boerderij. Ze vond het hier zoo eenzaam. En ja, ze zou ook geld verdienen!

— Ge kunt morgen al meegaan, want de brutale koemeid Marie, heeft ruzie gemaakt en is weggestuurd, hernam vader. Doe er uw best. De vrouwe is zoo goed... En de baas is ook niet kwaad. Ge zult op de hoeve blijven slapen, maar

's Zondags namiddags moogt ge naar huis komen.

Fransisca droomde niet meer. Ze zocht linnen en kleeren bijeen en begon haastig bij een vetlampje het een en ander te herstellen... Het was reeds bijna geheel donker in de hut. Lijsje hielp vader om de kleinere kinderen naar bed te doen en Maaïke ruimde de tafel af.

Daarna zette Jan Verhelle zich aan den oever aan den Yzer. Het was zulk een vredige, stille avond. Hij hoorde alleen eenige vage geluiden uit de stad, en ginds de kikvorschen in het riet.

Jan Verhelle stak tuig in het water om paling te vangen. Het was verboden, men mocht niet aan het vischrecht des heeren raken. Maar Jan zag niemand op den dijk en zijn gezin moest toch eten. Het was hard dan de visch door God geschapen, onaangeroerd te laten als ze zoo dicht den stroom bevolkte. Lang bleef hij zitten. Lijsje en Maaïke waren hem al goeden nacht komen wenschen.

Eindelijk had hij een zootje visch; dat was kloek voedsel morgen voor de kinderen. Hij liet de paling nog in een netzakje tusschen het riet, tot den ochtend.

Verhelle ging in huis. Nog zat Fransisca te naaien.

— Kind, ge moet slapen... we staan vóór vijf uur op, vermaande de vader.

— O, ik ben klaar... Ik moet toch behoorlijke kleeren hebben.

Het was een raadsel hoe het gezin in die kleine hut een ligplaats vond. Het was er benauwd. Verhelle liet de deur op een kier staan, opdat de frissche lucht kon binnen zweven. Hij was een verstandig man, niet bang van versche lucht, als zooveel tijdgenooten, die hun slaapkoetsen afsloten.

De arbeider strekte zich dan onder een afdak uit, gewikkeld in een deken. En weldra sliep hij in. De zwoegeer had zijn rust wel verdiend.

II.

De eigenaar van de groote Hemmehoeve, baas Goudenzoone was, evenals zijn vrouw, steeds vóór dag en dauw op. Het oog van den meester moest immers over alles gaan. Het echtpaar had een groot bedrijf, eigen akkers en andere, die hij pachtte van de machtige Duinenabdij te Kokzijde. De duinheeren hadden langs de zee veel land droog gemaakt. Ze bouwden groote schuren, waarvan er nog een over is tusschen Veurne en Kokzijde en andere in Fransch-Vlaanderen staan, dat toen ook tot ons graafschap Vlaanderen behoorde. De leekebroeders der abdij be-

werkten vlijtig veel land, maar de eigendommen waren te uitgestrekt geworden. Ze lagen tot in het huidige Zeeland, waar Kloosterzande bij Hulst nog aan de monniken herinnert en men zelfs een kleine kapel ziet, uit die dagen.

Zoo had Goudenzoone evenals anderen land kunnen pachten, waarop de zware tarwe groeide, de meekrap voor verfstoffen, erwten, boonen, haver, gerst en andere vruchten. En in de vette weiden graasden de groote kudde vee.

De Hemmehoeve was wijd en zijd bekend. De baas voerde het bevel over een legertje knechten en de bazin over drie stoere meiden, terwijl ook twee dochters ijverig meehielpen. Een zoon was reeds getrouwd en woonde op een boerderij te Lampernisse, waar hij vooral vee vette.

— Jan Verhelle komt ginder met zijn dochter, zei de landbouwer tot zijn vrouw.

— Och ja, gisteravond had ik geen gelegenheid meer, om het u te zeggen. Ge waart na het eten zoo vroeg gaan slapen. Ik moest Marie vervangen en heb Verhelle gevraagd zijn oudste dochter, Fransisca, mee te brengen. Ze kan me vooreerst helpen in de keuken. Het zal den braven Verhelle de huiselijke lasten wat verminderen.

— Die deerne is maar half wijs! Laatst in de herberg hadden ze het er over, dat ze er zulk een

raren praat kan uitslaan, nu eens over Engelen en dan over duivels.

— De menschen overdrijven. Zeker, ik weet het ook wel, dat Fransisca lang achterlijk geweest is en haar moeder zaliger heeft er dikwijls genoeg bij mij om geschreid. Maar sedert een jaar doet ze flink het huishouden. Verhelle is er zeer tevreden over. Nu kunnen Lijsje en Maaike dat doen. Ik zal het wel klaar spelen met Fransisca, als gij het goed vindt.

— O ja, ik laat dat aan u over, hernam de baas. En zeker Jan Verhelle verdient het, dat we hem helpen. Hij is een brave kerel, die me al dertig jaar trouw dient. Hij was zeker een jaar of tien, toen hij hier op het hof als veehoeder kwam. Een dochter uit den kost en haar loon bij zijn verdiensten, het is voor zulke menschen een heele verlichting.

Intusschen was Verhelle met Fransisca in de keuken gegaan, waar het ander volk zich voor het ochtendmaal om de lange tafel schaarde.

Fransisca, die haar pakje in de hand hield, keek verlegen rond. Maar dadelijk trad de bazin binnen en wenschte het tweetal vriendelijk goeden morgen.

— Dus, Fransisca, ge komt bij mij in dienst, sprak ze dan. Ik weet, dat ge flink uw best zult doen. Ge waart thuis een echt bezorgd moedertje...

De andere meiden stootten elkaar aan... Ze durfden nu niets te zeggen, maar dachten hetzelfde en de knechten wellicht ook.

Nam de vrouwe nu die halfwijze deerne op het hof, iemand, die door ieder uit den weg werd getreden, omdat ze zoo zonderling kon doen?

— Anna, schuif wat op... dan kan Fransisca daar zitten, hernam de bazin. En helpt allen wat mee, dat ze het hier spoedig gewoon is.

De bazin voorzag zelf het nog verlegen meisje van voedsel.

Na het ontbijt nam ze Fransisca mee in de keuken. In de eerste dagen zou de nieuwe dienstbode bij haar werken.

— — — — —
Fransisca was nu al een paar weken op de hoeve en werkte flink, tot groote tevredenheid van vrouw Goudenzoone. Ze had in de afdeeling van het personeel een eigen kamertje. Daar kon ze 's avonds ongestoord liggen denken. Het duurde altijd een heelen tijd, eer ze insliep, hoe moe ze ook kon zijn. Dan mijmerde ze over de wonderbare verhalen, die de oude Leida haar verteld had. Ze was het liefst alleen. Het kon haar niet schelen, dat de andere meiden haar wat schuwden. Als deze met de knechten 's avonds in den boomgaard zaten te schertsen en te lachen, wandelde Fransisca gewoonlijk tot

aan den Yzer en staarde over den stroom en het wijde land. Daar mijmerde ze weer.

Maar nu waren de avonden al kort geworden en soms zeer guur. Men moest binnen blijven. Fransisca zat dan ook met de anderen in de ruime keuken, waar een houtvuur brandde in den wijden haard, doch zelden nam ze aan het gesprek deel.

Ze werkte nu meer zelfstandig. Ze had leeren melken. Het vee liep nog nacht en dag in de weiden. De melk werd voor een deel te Diksmuiden verkocht, maar meest nog tot heerlijke boter gekarnd. Nog altijd is de Diksmuidsche boter beroemd.

Het was Herfst. De knechten en meiden bleven ook 's Winters op de hoeve. Het verzorgen van het vee eischte veel arbeid en er moesten groote hoeveelheden tarwe, haver en gerst gedorschen worden. De baas dankte echter de landarbeiders af, tot de Lente. Jan Verhelle mocht in dienst blijven, om te dorschen. Bij hem thuis ging alles goed, want Maaïke deed ook haar best. Nu was vader vroeger terug van het werk tot groote vreugde der kinderen.

Het werd November. De uitgestrekte weiden schoten onder water; dat was uitmuntend voor de graswinning. Maar men moest toch het water in bedwang houden.

Baas Goudenzoone was dijkgraaf, en oefende

toezicht uit over sluizen, grachten, dammen en dijken. Nalatigheid kon groote rampen verwekken in dit lage land bij de zee.

Zoo was er ook werk genoeg in de Wintermaanden, al ging het niet zoo gejaagd als 's Zomers.

Op zekeren avond zei vrouw Goudenzoone tot Fransisca:

— Ge moet eens een paar weken Zanna vergezellen, als ze in de stad de melk uitleurt. Dan leert ge de klanten kennen. Dat kan van pas komen, als Zanna eens ziek is.

Fransisca vond dat plezierig. Ze ging gaarne naar Diksmuiden, dat toen een levendige stad was. Ze zag allerlei menschen, als Zanna aan kleinere en grootere huizen aanklopte en haar melk bestelde.

Nu bleek Fransisca toch niet achterlijk te zijn, want ze leerde vrij vlug de klanten kennen.

's Zondagsnamiddags ging ze naar huis. Dan gaf de bazin haar appels en noten mee en verblijdde het meisje haar broertjes en zusjes.

Jan Verhelle was zeer tevreden over haar.

— Het gaat goed in haar dienst, zei hij.

Het was December en het vroor sterk. De onder geloopen weiden, vlieten en vaarten lagen dicht; weldra droeg het ijs. De buitenlieden wa-

ren tevreden. Nu toch konden ze gemakkelijk in sleden allerlei waren vervoeren, tarwe en haver, erwten en boonen, die in de steden geleverd moesten worden. De landwegen waren 's Winters onbruikbaar en leken bij zacht weer modderpoelen. De vorst legde eensklaps effen banen aan.

Goudenzoone stond in den namiddag zijn knechten en meiden een paar uren verlof toe, om schaatsen of slede te rijden. Fransisca echter bleef thuis en gaf niet om ijsvermaak.

— Ze moet altijd anders doen dan wij, zei Zanna boosaardig.

— Ze kan weer op het hof met open oogen staan droomen, hoonde Anna, een andere dienstbode. Dan ziet ze duivels. Eergisternacht was ze weer op haar kamer aan het klappen.

Fransisca deed rustig haar werk. Men zou zich op het ijs toch niet veel van haar aange trokken hebben. Het was stil op de hoeve.

De vlieten en weiden wemelden van een vroolijke menigte. Diksmuiden scheen wel uitgelopen. En slimme neringdoeners hadden op het ijs kraampjes opgeslagen, waarin ze goede zaken deden. Het leek kermis op het ijs.

Op zeker oogenblik stond Fransisca achter de schuur weer te droomen. Ze staarde naar al dat volk op de vlakte. En ze verbeeldde zich, dat ze weer kleurige stoeten zag, van schoon ge-

kleede mannen en vrouwen, met vaandels en banieren. Muzikanten stapten voorop. De bazin bemerkte haar.

— Kind, ge zult hier nog bevrozen, zei ze. Ga toch binnen... Het is veel te koud, om stil te staan.

Het meisje ontwaakte als uit een slaap. Ze werd rood, omdat de meesteres haar betrapt had bij dat mijmeren.

— Of kleed u warm aan en ga eens naar het volk op het ijs kijken, hernam de bazin. Dat is een verzet.

— Ik blijf liever hier.

— Ge moogt niet zoo eenkennig zijn, kind. Zoek ook plezier als de anderen.

Maar Fransisca verliet de hoeve niet. Ze ging in de schuur, waar vader dorschte.

's Avonds zat ze met de knechten en meiden bij den haard, waarin fel gestookt werd. Allen waren kouwelijk en stram van het schaatsenrijden en het vuur deed deugd.

Jacob, een knecht, zei dat het wel een baksteen dik vroom.

— Nu zou ik niet gaarne meer op het ijs zijn, beweerde Zanna. 's Nachts schaatsen de heksen rond en ze doen het zoo vlug, dat het juist is, alsof ze vliegen.

— O, die moeten niet wachten op vorst om schaatsen te rijden, beweerde Frans, een andere

knecht. Dat kunnen ze ook op het water, midden in den Zomer, zoo goed als ze op een bezemsteel of op een hooivork door de lucht vliegen.

Er werd nog meer van dien onzin verteld. Fransisca zei niets, doch luisterde gretig.

En toen ze te bed lag, mijmerde ze over stoeften van schoon gekleede mannen en vrouwen, die voort gleden over de kanalen, met muzikanten en trommelaars.

Zanna, die in het kamertje naast het hare sliep, werd in den nacht wakker en hoorde Fransisca luidop droomen.

— Het was van duivels en heksen, vertelde ze 's morgens aan de anderen.

En allen besloten het zonderlinge meisje nog meer te schuwen. Ze durfden haar echter niets onvriendelijks te zeggen, omdat de bazin Fransisca zoo genegen was.

III.

Zanna trouwde in het voorjaar en nu moest Fransisca de melk te Diksmuiden bestellen. Elken morgen ging ze naar de stad... Op de schoulers droeg ze een juk, waaraan twee stoopen hingen. Het was een zware vracht, die echter gestadig lichter werd.

— Fransisca is toch niet zoo achterlijk, zei

vrouw Goudenzoone tot haar man. Nooit mist ze met het geld.

— Het is waar, ze valt veel mee. Ge hebt er een goede meid aan.

Het werd weer Zomer.

Zeker morgen was Fransisca als gewoonlijk vroeg in de weide, om te melken. Ze struikelde en viel. Twee emmers rolden in een plas en werden ook van binnen bevuild. Om ze met zuiver water uit te schuren, had het meisje naar den welput op de hoeve moeten gaan. Ze zou dan veel tijd verliezen. Haastig spoelde ze de emmers schoon in een der grachten, waar het water een bruine kleur had.

Ze vermoedde niet, hoe duur haar deze nalatigheid zou te staan komen. Het water uit de gracht toch was besmet. Fransisca dacht niet zoo ver en vulde de emmers met melk.

Een half uur later was ze op weg naar de stad en giefde ze haar klanten.

Ze dacht er niet meer aan dat ze haar emmers in de gracht had uitgespoeld.

— — — — —

In den namiddag werden veel klanten van Fransisca ziek. De medicijnmeesters werden in talrijke huizen geroepen en weldra verspreidde zich de mare, dat er in de stad een kwade ziekte uitgebroken was.

De bestuurders, burgemeester en schepenen,

stelden dadelijk een onderzoek in. Een kwade ziekte kon in dien tijd zoo verschrikkelijk woe-den en honderden naar het graf sleepen. Weldra was er uitgemaakt, dat in al de woningen, waar krankten waren, de melk door dezelfde persoon besteld werd, een boerenmeid van Sint Jacobs Kapelle.

Den volgenden morgen ging Fransisca als altijd opgewekt naar de stad. Aan de poort werd ze aangesproken door een schoutsknecht. En tot haar schrik moest ze hem vergezellen naar het stadhuis.

- Ze begreep maar niet, wat daarvan de reden kon zijn, en werd erg zenuwachtig. De man zei, dat ze de reden wel zou vernemen. De schout wachtte op haar en vroeg, hoe ze heette en bij wien ze woonde.

Het angstige meisje kon nauwelijks antwoorden.

De melk werd onderzocht door schout, schepenen en een medicijnmeester. Deze verklaarden, dat ze uitstekend was. Hoe konden zooveel menschen er dan ziek van worden? En waarom deed dat meisje zoo vreemd?

Er lag een zonderlinge gloed in haar oogen.

Fransisca moest op het stadhuis blijven. Ze mocht haar melk niet bestellen, en ook niet naar huis weerkeeren.

— Er is niemand die nog van uw melk wil,

zei de schout. Overal waar ge gisteren burgers geriefd hebt, liggen de menschen ziek met hevige pijnen in het lijf. Hoe komt dat?

Fransisca begreep hem niet. Waren er menschen ziek? En had zij daaraan schuld?

Ze dacht niet aan de emmers, die ze in de onzuivere gracht uitgespoeld had, waardoor de melk besmet was geworden. Men had de melk van den vorigen dag moeten onderzoeken doch de schout vermoedde een buitengewone oorzaak van de ziekte...

Plots werd Fransisca zoo raar in het hoofd. De angst greep haar nog meer aan. Ze gleed van haar bankje op den vloer, ten prooi aan een zenuwcrisis. Ze sloeg met armen en beenen, zooals ze dikwijls gedaan had, toen ze als kind aan stuipen leed. Weldra begon ze te ijlen over de verhalen van Leida en haar eigen visioenen over duivels en heksen.

De schout en een der schepenen keken elkaar bedenkelijk aan. Dit alles scheen zoo verdacht.

— Ik moet eens onderzoeken, wat voor een schepsel ze is, sprak de schout. Het lijkt me hier een zeer erg geval.

— Tooverij? vroeg een schepene.

— Wie weet! Ze dient op de Hemmehoeve bij baas Goudenzoone, de grootste boerderij van de streek. Van daar wordt er goede melk geleverd... En de melk, die ze meebracht, is uitste-

kend. Hoe kunnen de menschen er dan ziek van worden?

De schout bedacht niet, dat de melk gisteren besmet had kunnen zijn.

— — — — —
Op de Hemmehoeve was dien voormiddag ieder aan het werk. Niemand vermoedde, wat er in de stad gebeurd was.

Tegen elf uur kwam de schout. Vrouw Goudenzoone ontving hem, want haar man was op het veld om naar het werk te zien.

— Ik kom eens spreken over uw meid Fransisca, zei de ambtenaar.

— O, is er iets met haar gebeurd? Heeft ze een ongeluk gekregen? vroeg de bazuin verschrikt.

— Neen, neen, maar ik heb haar gevangen gezet, voor een ernstige zaak.

— Waarom toch!

— Bijna al haar klanten zijn gisteren na het gebruik der melk ziek gevallen.

De vrouw ontstelde nog meer.

— Hoe kan dat! stamelde ze. Onze melk is zoo goed...

— Dat zeggen wij ook... Wat voor een meisje is Fransisca?

— O, braaf en vlijtig!

— Jawel, maar deed ze niet zonderling?

— Als kind is ze achterlijk geweest... doch

dat was goed gebeterd. Wat denkt ge dan van haar?

— Het is een vreemd geval... De melk is goed en toch worden dertig, veertig menschen ernstig ziek. Onderwege heb ik al met een paar van uw knechten gesproken, die op het land werken. Ze vertelden me, dat Fransisca dikwijls over duivels en heksen bezig was.

— Ze heeft daarover dikwijls hooren spreken door een oude vrouw.

— De knechten zeiden ook, dat ze wel eens een uur in de verte tuurde alsof ze wondere dingen zag...

— Dat is waar, bekende de bazin.

— En ze wilde met de anderen niet uitgaan?

— Ze is erg eenkennig... Maar ik heb nooit iets verkeerd van haar gezien. En ze gaat elken Zondag naar de kerk.

— De knechten en meiden schuwden haar toch, omdat ze zoo zonderling kan doen.

Vrouw Goudenzoone zonk op een bank neer, zoo ontdaan was ze.

— Zou Fransisca dan met tooverij omgaan? riep ze uit. Er is hier nooit iets slechts gebeurd.

— Maar hoe vallen die menschen ineens ziek?

— Ik begrijp het niet...

— Hebt gij gisteren op de hoeve ook melk gebruikt? vroeg de schout.

— O ja... en veel...

— Knechten en meiden en het volk van het veld hebben er van genuttigd?

— Ja...

— En niemand is ziek geworden?

— Neen...

— Wie heeft die melk voor de hoeve uit de weide hier gebracht?

— Een knecht... Fransisca zorgde alleen voor de melk, die ze uit moest leuren.

— Is het dan niet vreemd, dat er in de stad veel menschen ziek van worden? Het is een zeer bedenkelijk geval. Dus het meisje is achterlijk geweest?...

— Ja, haar moeder zaliger heeft er dikwijls over geklaagd. Het duurde lang eer het kind kon loopen en spreken... Dikwijls had het stuipen...

— Juist dezulken worden door den duivel tot tooverij verlost!

— Maar, heer schout, zou Fransisca dan aan hekserij doen?

— Ik vrees het... Toen ik haar ondervroeg, keek ze zeer schuw. Plots viel ze neer en begon ze te razen over duivels en heksen.

— O, dat zou verschrikkelijk zijn!

— Ik vermoed, dat ze door de melk te betoo-

veren, een kwade ziekte in de stad heeft willen verspreiden...

De schout verhoorde dan twee dienstboden. Deze beschuldigden Fransisca bijna op kwaadaardige wijze. Ze hadden het altijd wel gedacht, dat ze van hekserij meer afwist dan een ander. Ze lag 's avonds lang te woelen in haar bed en soms droomde ze van duivels en van heksen, die op een bezemsteel door de lucht vlogen. Ze stond dikwijls met open oogen te droomen. 's Avonds, als allen om den haard 's Winters zaten, sprak ze niet, maar keek star in het vuur. Was het personeel 's Zomers na het werk bijeen in den boomgaard, dan wandelde Fransisca alleen naar den Yzer en bleef wel een uur weg.

De schout trok een ernstig gezicht.

— We zullen de zaak verder onderzoeken, zei hij dan. Ge moet Fransisca vooreerst niet thuis verwachten... als ze nog ooit naar huis terug keert, waarschuwde hij.

De ambtenaar vertrok. Hij zou hier te Sint Jacobs Kapelle nog meer personen ondervragen. Vrouw Goudenzoone leek wel ziek van schrik. Ze stuurde om haar man. Deze kwam opgewonden naar de hoeve. De dienstbode, die hem haalde, had reeds verteld, wat er aan de hand was.

— Ge ondervindt nu, wat we met die meid tegen komen, zei hij tot zijn vrouw. Ik heb het vroeger gezegd, dat ze niet is als anderen. Braaf

en vlijtig, ja zoo toonde ze zich hier, maar het was om ons te bedriegen. Wie weet, hoe dikwijls ze 's nachts naar een heksenvergadering gevlogen is. En nu deed ze haar eerste duivelswerk: ze maakte een hoop menschen ziek...

— O, ik kan het haast niet gelooven! kermde de bazin.

— Is onze melk dan slecht?

— Neen!

— Ze heeft een toovermiddel in de melk voor de stad gedaan. Het kan niet anders. Wie weet, welke ongelukken ons nog bedreigen!

De baas wilde dan weten, wat de schout gezegd had.

Eensklaps verscheen daar Jan Verhelle. De man zag bleek van schrik.

— O, wat vertellen ze nu? riep hij uit. Hebben ze Fransisca gevangen gezet?

— Ja, het is nu uitgekomen, dat ze een tooveres is, antwoordde Goudenzoone ruw.

— O, dat is een leugen! Zulk een braaf kind!

— Ze heeft wel veertig menschen in de stad ziek gemaakt.

— Dat kan niet!...

— Ga dan naar Diksmuiden en ge zult het hooren! De schout is hier geweest.

— Mijn Fransisca een tooveres durven noemen! Ze heeft zoo vol liefde mijn huishouding gedaan. Hier deed ze ook haar best.

— Ja, om ons te bedriegen! Maar hoe dikwijls zal ze 's nachts naar de heksenvergadering geweest zijn! 's Avonds laat vliegen die wijven er heen op een stok, vóór het licht is, zijn ze terug. En ik heb al dikwijls gehoord, dat er zulke vergaderingen worden gehouden in de duinen van Nieuwpoort. Ver is het dus niet. Onmerkbaar voor ons was ze heen en terug, vervolgde Goudenzoone.

— Fransisca heeft dat nooit gedaan! O, ik heb geen rust... ik moet naar de stad. Mijn arm kind! jammerde de vader.

En als waanzinnig liep hij heen.

Het lijkt ons nu vreemd, dat Goudenzoone dadelijk aan de schuld van Fransisca geloofde. Maar in dien tijd en nog veel later ook, was onder het volk de vrees voor heksen zeer groot!

Iedereen geloofde, dat er vrouwen waren, die een verbond met den duivel hadden gesloten en dan bijzondere macht kregen, om anderen te benadeelen. Op een bezemsteel, een stok, een hooivork of zelfs op een bok of een hond, vlogen de heksen door den schoorsteen heen, zweefden snel door de lucht naar een plaats, waar de duivel op een troon zat. Ze dansten om hem heen, aten en dronken en kregen dan allerlei toovermiddelen om aan de menschen kwaad te doen. Ze konden ziekten verspreiden, verhinderen, dat de koeien melk gaven, of bij het karnen de boter bederven.

Ze deden oogsten mislukken, lieten vaartuigen van visschers zinken, kortom ze berokkenden groote schade. Dat geloofden ook de regeerders, de oversten, de rechters en ze straften duizenden ongelukkige meisjes en vrouwen.

Die heksenvervolging begon in het Zuiden van Frankrijk, werd nagevolgd in Italië en Spanje, in de Alpen, dan in Duitschland, in Nederland, ons land, ja overal, en ze duurde van 1300 tot 1700, ofschoon er wel verlichte mannen waren, die er heftig tegen op kwamen.

Men had een afzonderlijk wetboek voor de heksenprocessen en noemde het de « Heksenhamer ».

Op het einde der 16de eeuw liet een rechter in Lotharingen 800 heksen verbranden.

Zelfs in 1860 en 1873, dus pas zeventig en zestig jaar geleden, werden in Mexico nog twee vrouwen voor hekserij verbrand.

Geen wonder dus, dat baas Goudenzoone aan Fransisca's schuld geloofde, zooals ieder op de hoeve, temeer daar hij aan de goede hoedanigheid van zijn melk niet twijfelde.

Toen Jan Verhelle te Diksmuiden kwam, zag hij overal groepjes menschen staan. Het nieuws deed vlug de ronde, dat een boerenmeid van Sint Jacobs Kapelle een kwaadaardige ziekte verspreid had. De burgerij was angstig. En er werd openlijk gezegd, dat men die booze heks maar

dadelijk moest verbranden. Het volk was door onkunde en bijgeloof wreed.

Jan Verhelle kwam aan het stadhuis. Hij vroeg, om bij zijn dochter gelaten te worden. Zoo vernam men, dat hij de vader van Fransisca was. Men sloot hem op, tot de schout zou terug gekeerd zijn, maar hij mocht zijn ongelukkig kind niet zien.

Tegen den middag kwam de schout van zijn tocht weer.

— We moeten dadelijk dit geval bij de heksenmeesters te Brugge aangeven, zei hij. Er is vast en zeker tooverij in het spel. Te Sint Jacobs Kapelle hebben de menschen het al lang gedacht, dat het met dit meisje niet zuiver stond.

De ambtenaar vernam, dat Jan Verhelle zich op het stadhuis bevond. Hij liet den ongelukkigen vader voor zich brengen.

Verhelle beweerde, dat zijn dochter altijd braaf en gewillig was geweest en trouw ter kerke ging. Maar hij moest toch bekennen, dat ze dikwijls had staan droomen en zich gaarne afzonderde. Ja, als kind, had Fransisca door achterlijkheid veel zorgen geëischt.

— We zullen het geval eerlijk onderzoeken, besliste de schout. Ik kan u nu niet bij uw dochter toelaten...

Diep bedroefd ging Verhelle heen. Op de Markt stonden opgewonden burgers. Ze verna-

men, dat Verhelle de vader van de heks was en joegen hem smadelijk de stad uit.

IV.

Arme Fransisca! Ze lag al eenige dagen ziek op stroo in de gevangenis. Van angst had ze koorts gekregen en ze ijlde veel. En dan raasde ze over alles wat ze van de oude Leida gehoord had, over duivels en heksen.

Veel burgers waren door de besmette melk zeer ziek geweest. Zij ook geloofden aan tooverij...

Ja, de nalatigheid bij het spoelen der emmers kostte het meisje duur. Ze bedacht zelve niet, dat dit de oorzaak was van de krankheid.

De heksenmeester kwam, een rechter, even bijgeloovig als zijn tijdgenooten.

Fransisca werd ondervraagd. Schuw zat ze vóór hem en de schepenen der stad.

Zooals altijd in zulk een geval had men te Sint Jacobskapelle druk gebabbeld. Een moeder vertelde, dat Fransisca eens haar kind, dat naar de hoeve kwam om melk, over de lokken had gestreeld en de kleine 's avonds ziek was.

Men wist zelfs te verhalen, dat men Fransisca in de duinen van Nieuwpoort ontmoet had met een deftig gekleeden heer, die wel de duivel zou geweest zijn.

Al dergelijke praatjes, door den schout opgeteekend, werden nu ter kennis gebracht van den heksenmeester.

Hij vroeg aan Fransisca of ze den duivel had gezien. Het meisje, half waanzinnig van angst, dacht aan haar droomerijen... Ja, ze had een stoet van duivels en heksen gezien in den polder. Men vond in haar hals een zwarte vlek. En volgens het heksenboek was dat het merkteken van Satan, den overste der duivels.

— Ge hebt zelf een vergadering bijgewoond? Ge zijt daar heen gevlogen op een bezemsteel, zei de heksenmeester.

Fransisca begreep die vraag toch. En krachtig ontkende ze. Altijd was ze in haar hut gebleven en later op de hoeve.

— Ge liegt! snauwde de rechter. In de duinen van Nieuwpoort hebt ge een heksenfeest bijgewoond.

— Neen, neen! riep het meisje uit.

— En ge hebt daar van den duivel iets gekregen, om in de melk te doen en uw klanten ziek te maken!

— Neen! Ik heb nooit met den duivel gesproken! wedervoer ze.

— Ge hebt hem toch gezien...

— Heel in de verte...

Dat was als ze aan den oever aan den Yzer stond te droomen op uren, dat het ongelukkig

meisje waarlijk niet ten volle haar verstand had.

De heksenmeester wilde haar toch doen kennen, dat ze een vergadering in de duinen bijgewoond en daar bijzondere macht van den duivel ontvangen had.

Om haar tot spreken te dwingen, liet hij de ongelukkige, naar de gewoonte der tijden, pijnigen.

We zullen hier niet beschrijven, hoe wreed die foltering was. Bijna gek van angst en smart, antwoordde Fransisca ja op alles, wat men haar vroeg, om maar van de pijnbank verlost te worden.

Nu was de heksenmeester tevreden. Haar schuld was bewezen...

En zoo werd Francisca Verhelle ter dood veroordeeld, in feite, omdat ze op dien Zommorgen haar emmers gespoeld had in de onzuivere poldergracht.

Om haar jeugdigen leeftijd, zou men haar niet levend verbranden, maar aan de galg hangen en dan haar lichaam door het vuur verteeren.

Dien avond stond Jan Verhelle huilend vóór de gevangenis. Hij riep, dat zijn kind onschuldig was.

Men joeg hem weer de stad uit. De arme vader keerde naar zijn hut terug en weende er met Lijsje, Maaïke en de andere kinderen.

Den volgenden dag had de terechtstelling plaats. Fransisca lag half bewusteloos op een kar. Honderden menschen omringden het voertuig en joelden en jouwden.

— Dood aan de heks! klonk het akelig.

Niemand toonde medelijden, zoo ingekankerd was het bijgeloof. De galg was buiten de stad opgericht, waar nu het vaartje van Handzame in den Yzer vloeit.

De beul en zijn knecht moesten de ongelukkige op de ladder dragen.

Toch scheen haar geest een oogenblik helderder te worden.

— Vader, help me! kreet Fransisca. O, kom mij halen. Ik ben geen heks...

— Mijn kind... het is een moord! klonk het.

Een man wilde door het volk dringen. Het was Jan Verhelle, die in zijn wanhoop nog tot hier was gekomen.

Vertoornde burgers dreven hem terug en scholden hem uit.

— Zij is altijd een brave, vrome dochter geweest! tierde Verhelle.

— Ze is een vervloekte heks! schreeuwde een vrouw. Drie dagen heb ik pijn geleden van haar betooverde melk.

— Laat me door! Ze mogen haar niet dooden!

Maar het vonnis werd reeds voltrokken, de strop dicht gehaald. Bij de galg lag een massa hout en stroo. Daarop werd het lichaam verbrand. En het volk juichte, als ware het een vreugdevuur.

Zoo stierf Fransisca Verhelle, gelijk het opgeteekend stond in de boeken der vierschaar van Diksmuiden. Als duizenden anderen, was zij een slachtoffer van het bijgeloof der duistere tijden.

— — — — —
Jan Verhelle lag eenige dagen ziek in zijn hut. Toen hij weer opstond, waren zijn haren grijs geworden.

Hij keerde naar de hoeve terug. Hij moest toch het brood verdienen voor zijn gezin. De bazin had ook veel om Fransisca geweend.

Goudenzoone was er kwaad om. Met een heks moest men geen medelijden hebben. Hij behield den vader toch in dienst.

Verhelle sprak nog zelden... Hij deed trouw zijn werk, maar zijn gelaat bleef een sombere uitdrukking behouden. Men had zijn hart diep gewond en dat genas niet meer.

— — — — —
Het is dus een ware gebeurtenis welke we hier verhalen, al lijkt het ons ongelooflijk, dat rech-

ters en overheden zoo dwaas en wreed konden zijn.

Zoo kent men te Nieuwpoort de geschiedenis van Janne Panne, een weduwe, die er omstreeks dien tijd als heks verbrand werd.

Vroeger vormden witte steenen op de markt van Nieuwpoort een ster, welke de plaats aanduidde waar Janne Panne verbrand werd.

E I N D E.